

Teofilmija

Beseda z začetka

V začetku je bila Beseda ...in vse je nastalo po njej, vse besede in vse stvari. In vse je bilo zaznamovano z Besedo. Vsaka beseda.

Potem so se besede zbirale v stavke in se zložile v pismo in v knjigo, ena od njih je bila še prav posebna, že veste zakaj. In besede so živele na ta in še na mnogo drugih načinov. In kjerkoli je bila beseda, povsod tam je vstopala tudi božja senca, saj je v vsaki besedi bil tudi odsev Besede.

Besede iz one svete knjige pa so prebudile še neko novo besedo, ki je spregovorila o njih in sploh o vsem božjem. To je bila teologija, beseda o Bogu. Prvi v zgodovini, ki so mu naredili ime Teolog, je bil evangelist Janez, ki je znal s svojo besedo opisovati večno Besedo, po njem pa nosi ta naziv množica teh, ki hodijo za njim. Nekateri so se znali izraziti točneje, drugi bolj površno, nekateri so bili kar premalo spoštljivi do opisanega, drugi so pristopali s primernim čudenjem.

Teologija, beseda o Bogu, pa se ni omejila samo na stavke in knjige, ampak je izbrala še druga pota in je vzela v roke čopič, dleto, škripec. In govorila je o Bogu celo takrat, ko ga ni omenjala, celo takrat, ko ga je zanikala.

In med temi besedami se je pojavil tudi film, beseda z gibljivo sliko, beseda, v kateri se je videl in slišal dogodek, resda sprva omejen na eno barvo in na dve dimenziji, potem pa so se pridružile še druge barve in tretja dimenzija, vsaj kot občutek. In ko je filmska beseda govorila o mnogočem, se ni mogla izogniti govoric o Bogu in od tod ta nenavadni izmišljeni naslov, teofilmija. V tem razmisleku bi želel iz mnogih besed teofilije izbrskati

tisto o Bogu in odpreti oko in uho ter doživljanje za božje sporočilo prek te besede.

Biblični filmi

Gotovo je najočitnejša oblika teološkega filma prevod svetopisemskega besedila v filmski izraz. Kot vemo, se je to začelo že zelo zgodaj. Prvi (nemi) film o Kristusu, *La Passion du Christ*, je že leta 1897 v Franciji posnel Albert Kirchner z umetniškim imenom Léar,¹ to je komaj dve leti po uradnem začetku filmske dobe. Biblični filmi so si sledili in prikazovali tako staro- kot novozavezne dogodke.² V bistvu je šlo oziroma gre za svojski prevod svetopisemskega besedila na nov nosilec, v nov jezik. In kot je to pri prevodih, so tudi tukaj eni bolj zvesto sledili izvirnemu besedilu – nekateri uporabljajo v filmu res zgolj biblični tekst –, drugi pa so si dovolili prilagoditve in zlasti dodajanja, tako da bi lahko tudi pri filmih naredili lestvico glede na formalno in dinamično ekvivalenco, ki bi segala tja do parafraze in celo do apokrif.

Biblični film lahko odlično dopolni branje besedila ali pa ga na neki način spodbudi, osebno pa menim, da ga ne more nadomestiti kljub svoji večji ekspresivnosti in izraznosti. Gledalcu lahko zelo pomaga, da se bolje vživi v dogodek in ga doživi iz večje bližine, v njem lahko prebudi dosti močnejša občutja. Vendar pa, kakor film po književni predlogi ne more nadomestiti knjige na splošno, tako tudi biblični film ne more nadomestiti Biblije. Največ naredi, ko gledalca pripravi, da postane bralec božje besede, ki jo ravno zaradi gledanja filma bolje razume in globlje doživi.

Ob pravih svetopisemskih filmih pa bi smeli kot delno apokrifne omeniti še tiste,

ki se kakega svetopisemskega dogodka samo dotaknejo, že s tem pa pomagajo postaviti Sveto pismo v širši kontekst. Seveda nam najprej pride na misel tukaj slavni Ben Hur v premnogih različicah.

Svetniški film

Druga vrsta filmske govorice o Bogu in božjem je film o svetih ljudeh in svetih rečeh v zgodovini Cerkve. Razširimo ta pojem s kanoniziranih svetnikov in svetnic še na nekanonizirane osebe. Tudi tukaj se je začelo že zelo zgodaj, in sicer je Georges Méliès že leta 1899 posnel in zrežiral desetminutni nemi film o Ivani Orleanski (prvi barvni oziroma pobarvani film).³

Tovrstni film spregovori o božjem poseganju v človekovo življenje, pogosto sloni na literarni predlogi, ki lahko sega od zapisov o mučencih prek legend in romanov do pričevanj sodobnikov. Vsi bolj znani in češчени svetniki imajo ne le zbirko življenjepisov na knjižni polici, ampak tudi nekaj upodobitev na filmskem platnu. Verjetno med njimi po številu prednjači sv. Francišek Asiški,⁴ sv. Avgustin pa kljub zanimivi življenjski zgodbi šele letos prihaja na platno.⁵

Funkcija takega filma je v bistvu enaka in enakovredna književni vrsti svetniškega življenjepisa: na konkretnem primeru predstaviti božji poseg v človekovo življenje in človeški odgovor z življenjskimi opredelitvami in dejanji. To oboje pa naj bi služilo kot zgled in spodbuda za analogno ravnanje, ki se izogne posnemanju v smislu kopiranja.

Mnogo drugih filmov

Že apologeti 2. stoletja so trdili, da se najdejo odkruški božje besede tudi zunaj Svetega pisma, čeprav se ti še zdaleč ne morejo meriti s samim navdihnjenim Svetim pismom. Kdor je domač v njem, jih bo znal prepoznati in bodo lahko v korist njemu in tistim, ki jim jih bo odkril. Podobno spet velja za govorico filma. Kdor je uglašen na božjo besedo, bo znal tudi iz običajnega filma potegniti sporočilo, ki je božjega izvora, pa čeprav ga pred njim še nihče ni opazil.

Pri tem gre lahko za paralelizme s svetopisemskim sporočilom in naukom. Lahko gre

Jože Bartolj: Oblika po Luciji in sv. Lucija, 2009, akril les, 2 x 125x25 cm.

za očitno vzporedno zgodbo, ki samo spremeni okolje in čas, govori pa o istih vsebinah. Prikazane in spodbujene so lahko iste vrednote, lahko je dano opozorilo pred podobnimi stranpotmi in zlorabami.

Druga možnost pa je, da je v filmu dan samo izziv za premislek, ki je potem povsem odvisen od kritičnega gledalca, ki na osnovi v filmu dane spodbude v sebi sproži miselni proces sprejemanja neke verovanske ali teološke vsebine. Seveda to predpostavlja angažiranega in kritičnega gledalca, zrelega in odprtega za ponotranjanje zunanjih vzgibov. To pa se lahko zgodi celo po kakšni limonadni produkciji.

Kdaj teofilija ni možna

Poleg govora o Bogu, neposrednega in posrednega, obstaja tudi preklinjanje, govor proti Bogu. In ravno tako je mogoče to prenesti in prevesti na film. Morda je tukaj film še silnejši od same besede. Če je greh v tem, da se človek skuša postaviti na božje mesto, ima režiser pri filmu še koliko možnosti, da to počne. Lahko postavi takšna pravila in zakone življenja, kakor sam hoče; lahko obrne načela in sprevrže celoten moralni red; lahko lansira idejo in ideologijo, ki bo šla v direktno nasprotje z evangelijsko logiko odrešenja in ljubezni. Isti režiser, ki je posnel prvi film o Jezusu, je posnel tudi prve pornografske posnetke.

Ni mi treba naštevati drugih konkretnih primerov, saj jih verjetno niti ni tako malo niti niso neznani. Prav pa je, da se nanje naučimo odzivati. Kaj storimo pri preklinjanju? Se potihem smejimo v brk? Ali pa nastopimo proti kletvi z blagoslovom? Ta naj seže do vsakega gledalca in tudi do vseh ustvarjalcev. Ponekod so včasih celo uspeli omejiti gledanost nekaterih filmov, kar pa je danes zelo težko izvedljivo. Najboljša cenura je tista, ki ne potrebuje zunanjih posegov, ampak ji zadošča glas vesti.

Aktivna in pasivna teofilija

Teoretično je mogoče dobiti diplomu iz teologije in tako postati diplomirani teolog tudi brez kančka vere. Toda pravi teolog je po besedah Evagrija Pontskega samo tisti, ki moli,⁶ ki torej stopa v komunikacijo z Bogom, ga posluša in mu govori. Teolog torej ni le tisti, ki govori o Bogu ali ki mu govori, ampak tudi tisti, ki ga posluša in ki posluša o njem. S tega stališča bi lahko ločili aktivno in pasivno teologijo. In spet gremo lahko na vzporednico s teofilijo. Aktivno jo izvaja tisti, ki se ukvarja s filmom, ki ga dela tako ali drugače, od scenarista in producenta do igralca, režiserja in kritika. Pasivno pa vstopamo vanjo vsi, ki v filmu slišimo in gledamo tudi govorico Boga in govorico o Bogu, ki nam film postaja sredstvo za približevanje božjemu svetu.

Predvsem je torej pomembno, da se naučimo gledati filme, tako da ob njih vstopimo v teofilijo. Srednjeveški teologi so prek muslimanskih Arabcev dosegli antičnega poganskega filozofa Aristotela, ki jim je pomagal graditi njihovo teološko katedralo. Tudi prek holywoodskega stroja je torej mogoče seči do sporočil večne modrosti in z njihovo pomočjo graditi odnos z Bogom in ljudmi v Cerkvi.

1. Andraž Arko, *In beseda je meso postala in se naselila med nami na...*, Tretji dan 9-10/2006, str. 134. Režiser je znan tudi po tem, da je posnel prvi pornografski film!
2. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_films_based_on_the_Bible (16.1.2010).
3. <http://www.archive.org/details/JeanneDarc1899> (16.1.2010). Ko je bil posnet film, še ni bila razglašena niti za blaženo: to se je zgodilo šele leta 1909, za svetnico pa je bila razglašena leta 1920.
4. http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_of_Assisi_Films (16.1.2010).
5. <http://www.luxvide.it/en/augustine-49.html> (16.1.2010).
6. Prim. Evagrij Pontski, *O molitvi*, 61.